

5.9.2007

Dnro 60/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

KOVAKANTISTEN KIRJOJEN HALLUSSAPITO- JA HANKINTAKIELTO VANKILASSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 2.1. ja 16.2.2006 osoittamissaan kirjeissä Jokelan vankilan menettelyä kieltää vankeja hankkimasta laitoksen ulkopuolelta kovakantisia kirjoja.

Lisäksi kantelussa arvosteltiin Jokelan vankilaa vankilakohtaisten järjestyssääntöjen puutteesta.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Selvitysten sisältöä

Jokelan vankilan selvitys

Jokelan vankilan johtajan antaman selvityksen mukaan Jokelan vankilaa koskevissa hallussapito-ohjeissa todetaan, että vanki saa pitää hallussaan kohtuullisen määrän kirjoja. Nämä kirjat eivät kuitenkaan saa olla kovakantisia.

Perusteluna vankilan ulkopuolelta hankittujen kovakantisten kirjojen haltuun saamisen kieltämiselle on, että kovakantisiin kirjoihin voi helposti piilottaa huumeita. Kielto on näin ollen annettu vain huumeaineiden mahdollisen kulkureitin tukkimiseksi. Johtajan mukaan Jokelan vankilassa on tullut ilmi tapauksia, joissa kovakantisiin kirjoihin oli piilotettu heroiniä. Vankilan selleistä oli löytynyt myös kovakantisia kirjoja, joiden kannet oli revitty palasiksi, joten niiden välissä voitiin olettaa kulkeutuneen huumeita vankilan asunto-osastolle.

Johtaja mainitsee selvityksessään myös, että Jokelan vankilassa on kovakantisia kirjoja, joita vangit voivat lainata selliinsä. Vangit voivat esittää vankilan opinto-ohjaajalle myös kirjatoiveita, joita vankila toteuttaa myönnettyjen määrärahojensa puitteissa.

Järjestyssääntöjä koskevan arvostelun osalta johtaja toteaa selvityksessään, että kantelijan tarkoittamat vankilakohtaiset järjestyssäännöt ovat Jokelan vankilassa samat kuin kaikkia vankiloita koskevat ns. vankisäännöt. Nämä säännöt kantelija on saanut haltuunsa, kuten jokainen muukin Jokelan vankilaan sijoitettu vanki.

Etelä-Suomen aluevankilan lausunto

Etelä-Suomen aluevankilan lausunnossa todetaan mm. että kovakantisten kirjojen hallussapitokiellon taustana on, että Jokelan vankilaan tuli yhdessä vaiheessa paljon heroimia kirjojen kansiin koverretuissa koloissa. Tällaisten kätköjen havaitseminen oli erittäin vaikeaa. Vankilalla on käytössään huumekoira, mutta koiran tehokas toiminta-aika on varsin rajallinen, noin 15 minuuttia kerrallaan. Lisäksi koiran työskentely oli sidottu ohjaajana toimivan vanginvartijan työvuoroihin, joten koira ei ollut vankilan käytettävissä joka päivä.

Jokelan vankilan kirjastossa on vankien käytössä noin 5000 nidettä. Kirjaston kokoelmaa kartutetaan vuosittain ja samalla pyritään huomioimaan vangeilta tulleet toiveet. Tarpeen mukaan hankitaan yleisestä kirjastosta vangin kovakantista vastaava teos. Jokelan vankilan kirjastoon on myös hankittu kestotilauksella uusimmat lakikirjat. Vankien opiskelutarpeita varten Jokelan vankilan opinto-ohjaajan kautta vangeilla on mahdollisuus hankkia opiskeluunsa liittyviä kirjoja kaukolainauksen kautta.

Lisäksi lausunnossa on kerrottu, että Jokelan vankilaa voi vankien rikostaustan perusteella pitää yhtenä Suomen vaatvimpana vankilana ja että Jokelan vankilaa ei ollut alun perin suunniteltu suljetuksi vankilaksi. Lausunnossa katsotaan vankilan turvallisuusseikkoihin pääosin viitaten, ettei Jokelan vankilassa noudatettua vankilan ulkopuolelta saatujen kovakantisten kirjojen hallussapitokielloa voida pitää kohtuuttomana myöskään perustuslain 12 §:n näkökulmasta.

Rikosseuraamusviraston lausunto

3.2

Oikeusohjeet

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

Perustuslain 6 §:ssä taattu oikeus yhdenvertaisuuteen velvoittaa vankeinhoitoviranomaisia toimimaan vankien yhdenvertaisen kohtelun edistämiseksi.

Ennen 1.10.2006 voimassa olleen tutkintavankeudesta annetun lain 7 §:n 1 momentin mukaan tutkintavanki saa pitää hallussaan mukanaan tuomansa ja myöhemmin saamansa omaisuuden, ellei hallussapidosta aiheudu haittaa laitoksen järjestykselle. Lain 14 §:n mukaan tutkintavanki saa, jollei

vangitsemisen tarkoitus siitä vaarannu, ottaa vastaan ja omalla kustannuksellaan hankkia laitoksen ulkopuolelta kohtuullisessa määrin kirjallisuutta ja lehtiä.

Ennen 1.10.2006 voimassa olleen rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 5 §:n 3 momentin mukaan vangeilla on oikeus kohtuullisessa määrin ottaa vastaan ja omalla kustannuksellaan hankkia kirjallisuutta ja lehtiä. Saman luvun 6 §:n 1 momentin mukaan vangilla on oikeus pitää hallussaan kohtuullinen määrä henkilökohtaisia käyttöesineitä. Lain 1 luvun 3 §:n mukaan rangaistuslaitoksen olot on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä vastaamaan yhteiskunnassa yleensä vallitsevia elinoloja. Rangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, että rangaistuksena on pelkästään vapaudenmenetys. Muita rajoituksia voidaan käyttää siinä määrin kuin laitoksessa pitämisen varmuus ja laitoksen järjestys vaativat.

Ennen 1.10.2006 voimassa olleen vankeinhoitoasetuksen 35 §:n mukaan vangin hallussaan pitämien henkilökohtaisten käyttöesineiden tulee olla laadultaan sellaisia, ettei niistä aiheudu haittaa laitoksen siisteydelle, järjestykselle ja turvallisuudelle.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston ohjeen (13/011/99) mukaan omaisuuden hallussapitoluvat myöntää vankilan johtaja tai hänen määräämänsä virkamies. Hallussapitolupiin voidaan liittää laitoksen järjestyksen tai turvallisuuden kannalta tarpeellisia ehtoja. Mainitun ohjeen voimassa olo on päättynyt 31.10.2004, mutta asiassa ei ollut annettu uutta ohjetta. Vanhaa ohjetta voitiin yhä noudattaa tapahtuma-ajankohtana.

Tutkintavankeutta ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva lainsäädäntö muuttui 1.10.2006 alkaen. Uudet hallussapitoa koskevat säännökset ovat tutkintavankeuslain 5 luvussa ja vankeuslain 9 luvussa sekä tutkintavankeudesta annetussa asetuksessa (5 §) ja vankeudesta annetussa asetuksessa (28 §). Säännökset ovat pitkälti samansisältöisiä aiemmin voimassa olleiden kanssa.

3.3

Arviointi

Totean aluksi, että Jokelan vankilan yleisellä kovakantisia kirjoja koskevalla hankkimis- ja hallussapitokiellolla puututaan paitsi vangin omaisuuden hallussapitoon myös vangille perustuslaissa taattuun oikeuteen hankkia ja ottaa vastaan painotuotteita.

Jokaisen perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin kuuluu sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkaista ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Vakiintuneen tulkinnan mukaan sanan- ja painovapauden perustuslainsuojaan kuuluu myös oikeus hankkia ja ottaa vastaan painotuotteita. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Sananvapauden soveltamisalan piiriin kuuluvat kaikenlaiset tiedot, mielipiteet ja muut viestit niiden sisällöstä riippumatta ja siihen katsomatta, missä tarkoituksessa viestejä ilmaistaan tai julkistetaan (Perusoikeudet, Hallberg ym., s. 390).

Vankien perusoikeuksia ei voida rajoittaa ns. laitospöytäkirjoilla eikä laitosta koskevilla lakia alemman asteisilla säännöksillä kuten hallussapitomääräyksillä tai -ohjeilla. Vankeinhoitoviranomaiset voivat puuttua vankien sananvapauteen vain, jos siihen on lailla säädetty oikeus.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla. Säännöksessä vapautensa menettäneen oikeuksista säätämistä ei ainoastaan pidätetä lailla säädettäväksi, vaan nämä oikeudet tulee turvata lailla. Perusoikeusuudistuksen esitöissä tätä säännöstä luonnehdittiin perustuslailliseksi toimeksiannoksi, jonka johdosta lailla tulee turvata vapautensa menettäneen oikeudet kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa viitoitetulla tavalla (HE 309/93, s. 49).

Vankien kirjallisuus- ja lehtihankinnoista oli ennen 1.10.2006 nimenomaisesti säädetty rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 5 §:ssä ja tutkintavankueudesta annetun lain 14 §:ssä. Näiden lainkohtien nojalla vankien kirjallisuus- ja lehtihankintoja laitoksen ulkopuolelta on voitu rajoittaa siten, että kirjallisuuden ja lehtien *määrä* on kohtuullinen. Tutkintavankien kirjallisuus- ja lehtihankintoihin on voitu puuttua myös, jos ne ovat vaarantaneet vangitsemisen tarkoituksen. Vankeusvankeja koskevaa lainkohtaa on tulkittu siten, ettei haltuunsaantia ole mahdollista rajoittaa julkaisun laadun tai sisällön perusteella, jos kyseessä on julkaisu, joka on Suomessa kenen tahansa vapaasti hankittavissa (HE 239/1972 ja oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytäntö, esim. dnro 648/4/92 ja siinä mainitut tapaukset). Koska kaikkia kirjoja ei ole ylipäättään edes mahdollisuutta hankkia pehmeäkantisina, Jokelan vankilassa noudatetulla kovakantisten kirjojen yleisellä hankkimisrajoituksella on tosiasiallisesti puututtu myös *sisällöllisesti* vankien hankkimaan kirjallisuuteen.

Minulla ei ole sinänsä aihetta epäillä, että selvityksissä esitetty peruste, aikaisemmin tietoon tullut huumausaineiden kulkeutuminen vankilaan kirjojen kansiin kätkeytyneenä, ei pitäisi paikkaansa. Toisaalta vankilalla on mahdollisuus kirjojen tarkastamiseen eivätkä kovakantisten kirjojen tarkastamiseen mahdollisesti liittyvät vaikeudet ole edellä esitetyt näkökohdat huomioon ottaen suhteellisuusperiaatteen kannalta riittävä peruste tällaisten kirjojen hankkimisen ja hallussapidon kategoriselle kieltämiselle.

Näin ollen Jokelan vankilassa noudatettu käytäntö kieltää kovakantisten kirjojen hallussapitoa ja hankkiminen vankilaan on ollut virheellinen perustuslaissa turvatuun sananvapauteen toteutumisen näkökulmasta.

Perusoikeutena on turvattu myös oikeus yhdenvertaiseen kohteluun. Jokelan vankilassa noudatettu käytäntö on ollut epätyytyttävä myös vankien välisen yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta, koska selvitysten mukaan muissa vankiloissa kovakantisten kirjojen hankkiminen on ollut sallittua.

Rikosseuraamusvirasto on jo lausunnostaan ilmenevin tavoin saattanut Etelä-Suomen aluevankilan ja Jokelan vankilan johtajien tietoon näkemyksensä siitä, että kovakantisten kirjojen hallussapitoa ei voida kieltää tutkinta- ja vankeusvangeilta voimassa olevan tai aikaisemmankaan lainsäädännön

perusteella ja kehottanut heitä ryhtymään toimenpiteisiin vankilan järjestyssäännön muuttamiseksi. Kun Jokelan vankilan (järjestyssääntöön sisältyvää) hallussapito-ohjetta on sittemmin tältä osin muutettu, katson, ettei asia puoleltani anna aihetta muuhun kuin että saatan edellä esitetyt käsitykseni Etelä-Suomen aluevankilan johtajan sekä Jokelan vankilan johtajan tietoon.

Totean lopuksi, että 1.10.2006 voimaan tulleen vankeuslain 20 luvun 9 §:n mukaan vanki voi hakea muutosta omaisuuden hallussapitoa koskevaan kirjalliseen päätökseen tekemällä oikaisuvaatimuksen aluevankilan johtajalle ja viimekädessä saattaa asiansa hallinto-oikeuden tutkittavaksi aluevankilan johtajan antaman muutoksenhakuohjauksen mukaisesti.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen kovakantisten kirjojen hankinta- ja hallussapitokiellosta vankien perusoikeuksien toteutumisen kannalta Etelä-Suomen aluevankilan ja Jokelan vankilan johtajien tietoon lähettämällä heille jäljennökset tästä päätöksestäni. Ilmoitan ratkaisustani myös Rikosseuraamusvirastolle.

Muilta osin kantelukirjoitus ei anna aihetta toimenpiteisiini.